

FAȚETE ALE UNOR NAUFRAGII: CIVILIZAȚIA SALVATOARE¹

FACETS OF SOME WRECKS: THE SAVING CIVILIZATION

Lucian Vasile BĂGIU²

¹ Decembrie 1918 University of Alba Iulia, Romania

E-mail: lucian_bagiu@yahoo.com

Abstract:

The essay is a comparative analysis of the way in which salvation is presented into three novels dealing with shipwrecks and outcasts: Golding's Lord of the Flies (1954), Tournier's Friday, or The Other Island (1967), and Coetzee's Foe (1986). Through the comparative analysis of three novels of the 20th century, the essay highlights how the shipwreck of the representatives of European civilization on an exotic, deserted and uninhabited island leads to a similar solution, of the impossibility of salvation in the framework of the same civilization. The difference in vision from the happy end feature of the Robinson myth established by Daniel Defoe is self-imposed and proves an acute crisis of modern man's consciousness, but also an aesthetic awareness of the fact that, a few hundred years away from the establishment of the modern

¹ Article History: Received: 25.07.2024. Revised: 14.10.2024. Accepted: 19.10.2024. Published: 15.11.2024. Distributed under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution License CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). Citation: Băgiu, L.V. (2024). FAȚETE ALE UNOR NAUFRAGII: CIVILIZAȚIA SALVATOARE. *Incursiuni în imaginar* 15. *Magical Realism in Literature*. Vol. 15. Nr. 2. pp. 243-270, <https://doi.org/10.29302/InImag.2024.15.2.9>

No funding was received either for the research presented in the article or for the creation of the article

²<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=33667451800>

myth, European civilization can no longer feed on its own illusions.

Keywords: outcast; island; civilization; savagery; salvation.

Cuvinte cheie: proscris; insulă; civilizație; sălbăticie; salvare.

Scurtă introducere

În studiul de față vom urmări cum este prezentată salvarea omului european din mitul modern al naufragiului și al supraviețuirii pe o insulă exotică și nelocuită, la câteva sute de ani distanță de momentul instituirii acestui mit. Vom lua ca referință trei romane referențiale ale secolului XX (William Golding, *Împăratul muștelor*, 1954, Michel Tournier, *Vineri sau limburile Pacificului*, 1967, J.M. Coetzee, *Foe*, 1986) fiecare fiind o rescriere problematizantă a aceluiași mit, de la un roman la altul putând fi observată o atenuare a proceselor de alterizare. Menționăm că rescrierile romanului lui Defoe nu sunt determinate în primul rând de factorul estetic, ci dimpotrivă, ating probleme revendicate de critica și/sau ficțiunea postcolonială (exemplar în acest sens e romanul lui Coetzee) și, într-o oarecare măsură, de critica și/sau ficțiunea feministă (cum ar fi *The Female American*, o rescriere a romanului lui Defoe, publicată în 1767).

Alexander Selkirk petrece patru ani și patru luni pe o insulă pustie în Arhipelagul Juan Fernandez din Oceanul Pacific până când este salvat de o navă engleză în 2 februarie 1709. Căpitanul care îl redă civilizației europene se numește Woodes Rogers (Rogers, 1712) și dincolo de aceasta are marele merit de a-i fi consemnat în scris istoria și de a o fi publicat în 1712. Aflăm, astfel, printre altele, că Selkirk a fost recuperat într-o stare fizică și psihică excepțională și că, desigur, a întâmpinat pozitiv salvarea.

Cu toate acestea trebuie să menționăm că Alexander Selkirk nu a petrecut prea multă vreme pe tărâmurile natale, cea mai mare parte a vieții dedicându-și-o, în continuare, navigării pe întreaga planetă, neobosit, până când a murit de febră galbenă, pe mare, la 13 decembrie 1721, în largul coastelor africane, la vârsta de patruzeci și cinci de ani. Putem doar specula cum și cât ar mai fi trăit pe insula sa pustie dacă nu ar fi fost salvat. Această experiență pare a fi principalul punct de plecare pentru jurnalistul Daniel Defoe care, în 1719, publică *Robinson Crusoe*, ceea ce instituie nu doar romanul englez de real succes literar și debutul romanului modern, după multe dintre vocile critice europene, ci și mitul modern al supraviețuirii omului european pe o insulă exotica și nelocuită. Printre multele aspecte inedite introduse de Defoe se numără și perioada îndelungată petrecută de naufragiat pe insulă, douăzeci și opt de ani, două luni și nouăsprezece zile, precum și faptul că, odată salvat (la vârsta de cincizeci și patru de ani), Robinson își va recupera averea din Brazilia, o va transporta cu emoții prin Pirinei (ajutat de Vineri) pentru a se (re)stabili organizat în Anglia natală. Totul revine la normalitate... Se instituie astfel un mit emblematic pentru Epoca Luminilor și pentru relația Occidentului cu alteritatea.

Vom utiliza metodologia de abordare comparatistă în analiza celor trei romane menționate. Ca palier de analiză comparatistă, relevăm ca punct de convergență în problematica romanelor aspectul recurent al salvării. Direcția de interes pe care s-a situat lectura comparativă a problematicii romanelor urmărește ca o consecință efectul alterității: salvarea ca absență pronunțată, înstrăinarea; salvarea abandonată treptat, regăsirea sinelui autentic; salvarea principial refuzată, neînțelegerea existenței.

1. William Golding, *Împăratul muștelor*, 1954: salvarea ca absență pronunțată, înstrăinarea

În principiu toți copiii naufragați pe insulă (se) așteaptă să fie salvați. Modul în care se raportează însă la ipotetica salvare comportă anumite nuanțe și involuții. Le vom urmări în cazul protagoniștilor exponențiali.

Inițial pe Ralph nu îl preocupă în mod deosebit problema salvării. Delectându-se cu înotul în bazinul lagunar de pe plajă, îi explică lui Piggy că știe să înoate atât de bine întrucât l-a învățat „tăticul” lui comandor în marină, adăugând nonșalant: „Când o să între în concediu, o să vină să ne salveze.” (Golding, 2017, p. 14). La insistențele lui Piggy de a-i preciza mai exact când anume se va întâmpla aceasta, Ralph încearcă să închidă subiectul: „De îndată ce-o să poată.” (Golding, 2017, p. 14). Ralph este, la început, un copil inocent, lipsit de griji, înclinat înspre micile plăceri ale jocului specific vârstei, lăsând în seama unor virtual omniprezenți și omnipotenți oameni mari, părinții, responsabilitățile serioase, începând cu atenția protectoare – și salvatoare – acordată celor mici. Prin aceasta este ilustrativ și exemplificator pentru întreg grupul de copii. În ceea ce îl privește, se va metamorfoza foarte repede.

Fără să își dorească în mod deosebit, Ralph este ales, în mod spontan și firesc, șef al tuturor copiilor, fiind astfel providențial (este cel care deține cochilia și suflă în ea). Își asumă definitiv statutul și responsabilitatea, începând prin a le comunica băieților, fără menajamente, realist, situația deloc optimistă în care se află: „Nimeni nu știe unde suntem. Am putea să rămânem aici vreme îndelungată. (...) Așa că s-ar putea să rămânem aici vreme îndelungată.” (Golding, 2017, p. 38). Tot el are însă intuiția/precauția/tactul de a se raporta imediat la ipotetica apariție izbăvitoare a oamenilor mari, a

civilizației³: „Până vin oamenii mari să ne ia de aici, ne putem distra.” (Golding, 2017, p. 39). Ralph asigură un echilibru deloc facil între conștientizarea realității frustrate potrivnice și evocarea permanentă a încredințării în salvare depunând eforturi statornice de a-i responsabiliza pe copii, dar și de a le oferi un confort psihologic.

Inițial Ralph emite enunțuri ferme, persuasive: „Uite la ce m-am gândit. Trebuie să ne distrăm. Și trebuie să fim salvați. (...) Trebuie să fim salvați; și, firește, vom fi salvați. (...) Și, într-o bună zi, au să trimită aici un vapor. S-ar putea să fie chiar vaporul lui tăticu’. Așa că vedeți, într-o bună zi tot o să fim salvați.” (Golding, 2017, p. 42); „Am mai spus că-ntr-o bună zi vom fi salvați. Trebuie doar să așteptăm, asta-i tot.” (Golding, 2017, p. 49); „Cel mai bun lucru e să fim salvați.” (Golding, 2017, p. 60). Destul de curând însă desenul din covor începe să își piardă din contur: „Nu vrei să fii salvat? Nu știi să vorbești decât de porci, porci și iar porci!” (Golding, 2017, p. 61). Tocmai când își permite el însuși să se relaxeze, înotând din nou și desconsiderând fidelitatea față de idee („astăzi însă, agasat de faptul că se pomenise de salvare – inutila și caraghioasa lor salvare” (Golding, 2017, p. 73), fumul unui vapor se ivește la orizont, doar pentru a dispărea curând, lăsându-l pe un Ralph deznădăjduit să strige frenetic ; „Întoarce-te! Întoarce-te! (...) – Întoarce-te! Întoarce-te!” (Golding, 2017, p. 76) și apoi să conchidă cu amară imputare: „Am fi putut să ne întoarcem acasă...” (Golding, 2017, p. 79). Acum

³ Termenul „civilizație” e folosit statornic, canonic, în studiile literare pentru a discuta romanul lui Golding; odată cu dezbaterile postcoloniale, îi este recunoscut caracterul eurocentric; menținem utilizarea termenului „civilizație” întrucât, la momentul publicării romanului, 1954, atât pentru autor, cât și pentru cititor (amator sau profesionist) conceptul, în accepțiunea sa eurocentrică, nu era problematizat: civilizația presupunea civilizația europeană și atât; în secțiunile următoare se va putea observa, pe baza analizei de texte ulterioare, o problematizare a relațiilor de putere dintre colonizator și subaltern.

Ralph e mai încredințat decât oricând nu doar în necesitatea, ci și în fezabilitatea salvării, însă din acest moment intervine o ruptură iremediabilă între viziunea lui și preocupările, așteptările aproape tuturor celorlalți.

Treptat, apelul lui Ralph la orizontul de așteptare al civilizației salvatoare devine, din ce în ce mai pregnant, o rugăciune disperată înălțată în haosul unei jungle umane: „Lumea, lumea dominată de legi și de rațiune se ducea de râpă.” (Golding, 2017, p. 103); „Regulile sunt singurul lucru pe care-l avem!” (Golding, 2017, p. 104); „O să fim ca animalele. N-o să fim salvați niciodată.” (Golding, 2017, p. 104); „Nu vreți să fiți salvați? / Se întoarse spre adunare. / – Nu vreți cu toții să fiți salvați? (...) Sau nu vreți niciunul să fiți salvați? / Ba da, voiau să fie salvați, nu încăpea îndoială.” (Golding, 2017, p. 116); „Făptura aia stă ghemuită lângă foc, de parcă n-ar vrea să ne lase să fim salvați...” (Golding, 2017, p. 142); „la urma urmei nu suntem niște sălbatici, și cu salvarea noastră nu-i de glumit...” (Golding, 2017, p. 194); „- Ce vreți, să respectăm legile și să fim salvați, sau să vânăm și să distrugem totul?” (Golding, 2017, p. 205); „Nu mai exista nici o șansă de a-i salva” (Golding, 2017, p. 212); „...și-am vrut să ne salvăm...” (Golding, 2017, p. 214). Vocea auctorială e pregnantă aici, William Golding făcând o strălucită pledoarie pentru izbăvirea speciei umane în fața ororilor create tot de ea însăși.

De două ori istorisirea consemnează cum Ralph visează, deopotrivă ziua și noaptea, despre un univers îndepărtat, feeric, ideal și idealizat, care e căsuța lui de acasă, din copilărie, unde „totul era perfect” (Golding, 2017, p. 127); „Gândurile îi alunecară spre un oraș liniștit, unde nu putea domni sălbăticia” (Golding, 2017, p. 187). Compensatoriu, oniric, Ralph își caută o cale de evadare din haosul sălbatic în care s-a transformat naufragiul insular, în fața căruia exclamă deznădăjduit: „Vreau să

merg acasă. O, Dumnezeule, vreau să merg acasă.” (Golding, 2017, p. 178). O singură dată Ralph pare pe punctul de a abdică, de a abandona lupta vigilentă și statornică, fiind la rându-i în pragul abrutizării: „- În plus, uneori nici mie nu-mi pasă. Să presupunem că ajung ca și ceilalți... să nu-mi mai pese. Ce-o să se întâmple cu noi?” (Golding, 2017, p. 158). Întrebarea, retorică (prin care se distinge în mod evident vocea auctorială adresându-se cititorului), exprimă ideea că e necesar să existe, mereu, până în pânzele albe, o conștiință vie, trează, care să se opună, fără odihnă, obscurității, ignoranței, răului. Și, când Ralph obosește, Piggy nu o face, niciodată.

Piggy este, în cea mai mare măsură, vocea rațiunii, anticipând adeseori ceea ce urmează să spună Ralph, reluând uneori spusele lui, ca un ecou, pentru a le întări, într-o luptă în care se regăsesc tot mai singuri. Adeseori surprinde sau anticipează mult mai clar situația în care se află. Dacă Ralph e liderul providențial, Piggy e sfetnicul său indispensabil. De la bun început el este cel care îl determină pe un Ralph oarecum detașat, indiferent să înțeleagă postura dramatică, reală, în care se regăsesc: „Au murit toți și suntem pe o insulă, zise Piggy. Nici dracu’ nu știe că suntem aici. Tăticu’ tău nu știe, nimeni nu știe... (...) S-ar putea să rămânem aici până murim.” (Golding, 2017, p. 15). Este o primă anticipare diegetică a propriei morți. Va relua ideea, primul, în fața întregului grup de copii adunați la chemarea cochiliei, sugerându-i astfel lui Ralph care anume trebuie să fie sensul discuției, întrunirii, „lucrul cel mai important”: „Cine știe că suntem aici? Ia spuneți! (...) Nimeni nu știe unde suntem.” (Golding, 2017, p. 38). Apoi, în contextul în care copiii abandonează înălțarea de adăposturi pe plajă pentru a aprinde un uriaș foc de tabără inutil, Piggy este cel se străduiește – și reușește – să le atragă atenția că se comportă dezorganizat, dând expresie anticipativ haosului care se va

institui în comunitatea lor: „Cum credeți c-o să fiți salvați dacă nu vă ocupați de lucrurile importante și nu vă purtați civilizată?” (Golding, 2017, p. 51) Prin întrebarea personajului se percepe în mod clar vocea autorului, rezumând, deja, chintesența problematicii romanului. În contextul în care singura preocupare a tuturor copiilor, inclusiv a lui Ralph, este aceea de a se distra, Piggy rămâne singurul interesat de a afla o îndeletnicire utilă, constructivă și propune întocmirea unui ceas, a unui cadran solar, explicând și tehnica de realizare a lui. Persiflat de Ralph, Piggy oferă o replică de bun simț: „Ai zis că vrei să faci ceva. Ca să fim salvați.” (Golding, 2017, p. 73). După ce este ratată șansa de a fi salvați, prin apariția și dispariția unui vapor la orizont, Piggy e singurul care împărtășește disperarea și frustrarea lui Ralph, mergând până acolo încât îi și impută direct lui Jack culpa neglijării întreținerii focului semnalizator sus pe munte: „Tu și animalele tale ucise, Jack Merridew! Tu și vânătoarea ta. Am fi putut să mergem acasă!” (Golding, 2017, p. 79). Când intervine o nouă criză, aceea a presupusei existențe a unei fiare pe insulă, este convocată o nouă adunare, care la rândul-i degenerează în haos prin evocarea convingătoare a unor stafii, iar cel care ia inițiativa și încearcă să restabilească ordinea este Piggy: „S-o țineți minte cu toții, continuă el și bătu din picior. Ce suntem noi? Oameni? Animale? Sălbatici? Ce-au să-și închipuie oamenii mari? Nu ne facem datoria, vânăm porci, lăsăm focul să se stingă, iar acum...” (Golding, 2017, p. 103). Piggy luptă pe două fronturi, deopotrivă cu înclinația instinctuală, naturală a băieților înspre sălbăticiune, dar și cu trecătoarele semne de indecizie, de slăbiciune ale lui Ralph, ale cărui reazem și conștiință vie nu obosește niciodată a fi: „Dacă nu suflă, o să ajungem și mai repede ca animalele. Nu văd ce fac, dar îi aud.” (Golding, 2017, p. 104). Când Ralph ia în considerare ideea de a renunța la șefie, Piggy îl imploră

deznădăjduit să nu o facă, cu un argument premonitoriu imbatabil: „Dacă ar fi Jack șeful, nu ne-am ocupa decât cu vânătoarea, și nu cu focul. Am rămâne aici până la moarte.” (Golding, 2017, p. 105). Este a doua prolepsă, rostită de el însuși, a propriei morți.

După ce majoritatea băieților abandonează comunitatea, plecând la tribul lui Jack, Ralph revine indiferent, resemnat, detașat la înotatul în apă, dar Piggy rămâne mereu vigilent, cerebral, cu inițiativa pașilor logici de urmat. „Aș vrea să plecăm acasă” (Golding, 2017, p. 168). Este punctul de plecare al unui silogism incomod, mai degrabă nerostit, la capătul căruia conchide: „Poate c-ar trebui să mergem și noi. (...) doar ca să fim siguri că nu se întâmplă nimic.” (Golding, 2017, pp. 168-169). Ceea ce îl preocupă pe Piggy este nu perspectiva consumului de carne friptă de porc, care poate fi aflată la petrecerea tribului, ci asigurarea perspectivei de a fi salvați. El înțelege, intuiește că lucrurile pot degenera iremediabil și știe că e necesară prezența sa și a lui Ralph alături de tribul semi-sălbăticit pentru a menține reperele minimale, fundamentale ale civilizației. Într-un fel, exprimă, pentru a treia oară, anticiparea propriei morți, pentru că temerea sa este îndreptățită, „ceva” se va întâmpla într-adevăr, Simon va fi ucis, el va fi ucis, Ralph va fi vânat pentru a fi ucis. Din acest moment Piggy înțelege, pe undeva, că nu mai există nicio ieșire, sunt prizonieri ai unui cerc vicios, dar nu va abandona, niciodată, lupta. Penultimul apel al lui Piggy la necesitatea salvării se petrece în noaptea în care îi vor fi furați ochelarii de către copiii sălbatici: „Trebuie să scăpăm. (...) Să fim salvați. (...) Dacă nu ne întoarcem repede acasă, o să-nnebunim cu toții.” (Golding, 2017, p. 188). Imediat Jack și băieții mascați, „înnebuniți”, năvălesc peste Ralph, Piggy și gemeni, are loc o încleștare fizică oarbă la finalul căreia Piggy, rămas fără ochelari, este condamnat la peire. Chiar și astfel, tot el este cel care îi

convinge pe ceilalți, reticenți, că *trebuie* să meargă, iar, la tribul de sălbatici, pentru a le cere înapoi ochelarii, nu ca pe o favoare, ci pentru că astfel e drept. Pledoaria lui, de o candoare ireală, marchează eșecul speciei umane în general: „Ce poate să-mi mai facă?” (Golding, 2017, p. 194). Ultimele sale cuvinte, rostite orbește în fața unui trib de sălbatici surzi, sunt vocea lui William Golding adresând un avertisment/o implorare (zadarnice?) cititorilor: „Ce vreți să fiți, o bandă de negri vopsiți, ca acum, sau inteligenți ca Ralph? (...) Ce vreți, să avem reguli și să ajungem la o înțelegere, sau să vânăm și să ucidem?” (Golding, 2017, p. 205). Ca răspuns imediat, Piggy va fi ucis, brutal, cu cochilia sfărâmându-i-se în brațe. Umanitatea este sortită pieirii, în pofida celor mai bune intenții și a eforturilor statornice de a afla o cale rațională, etică, pentru toți semenii.

Dacă Ralph și, îndeosebi, Piggy, sunt personajele cele mai dramatice prin raportarea perseverentă la tema civilizației, a salvării, Jack e personajul cel mai complex. Și aceasta deoarece nu este uniform, ci involuează. De la bun început este preocupat de problema (absenței) civilizației și a perspectivelor ce decurg din aceasta, cel puțin în aceeași măsură ca Ralph și Piggy, așadar, pe undeva, aparent, pleacă de la aceleași trăsături definitorii: „Deci nu-i nici un vapor? (...) Nu-i nici un om mare pe aici? (...) Nu-i nici un om mare pe aici? (...) Atunci o să trebuiască să avem singuri grijă de noi.” (Golding, 2017, pp. 22-23). Pornind de la aceste premise exprimate concis, în concordie cu ale celorlalți doi băieți, ar fi fost de așteptat ca totul să decurgă în armonie. O vreme atitudinea, intențiile și declarațiile lui Jack nu diferă absolut cu nimic față de cele ale lui Ralph și Piggy: „Trebuie să hotărâm cum vom fi salvați” (Golding, 2017, p. 24); „pân-au să vină să ne ia de-aici” (Golding, 2017, p. 33); „De acord cu Ralph. Trebuie să fixăm reguli și să le respectăm. La urma urmei,

nu suntem sălbatici. Suntem englezi; iar englezii sunt cei mai buni la toate. Așa că trebuie să ne purtăm civilizată.” (Golding, 2017, p. 48). Foarte repede însă Jack devine absorbit de o cu totul altă îndeletnicire, pentru care neglijează principiul de la care a plecat: „Jack trebuie să reflecteze o clipă, înainte de a-și aminti ce înseamnă salvarea. / - Salvați? Ah, da, desigur. Deși aș vrea să prind mai întâi un porc...” (Golding, 2017, p. 60). În Jack se ivește și se dezvoltă instinctul de vânător de dragul vânătorii, care ajunge să oblitereze orice altceva, începând cu raportarea la civilizația salvatoare. Aproape de jumătatea diegezei, în contextul în care se discută problema fiarei prezumate a exista pe insulă, Jack îl desconsideră brutal pe Piggy, îl sfidează frontal pe Ralph și enunță înflăcărat, fioros, convins și convingător: „Dă-le dracului de reguli! Suntem puternici, vânăm! Dacă există o fiară, o s-o vânăm! O s-o înconjurăm, o s-o lovim, o s-o lovim, o s-o lovim!... / Scoase un țipăt sălbatic și sări...” (Golding, 2017, p. 104). Din acest moment Jack rămâne un personaj liniar, a cărui singură preocupare va fi aceea de a lovi, repetat, orice și pe oricine, de dragul de a lovi. Nu va mai pomeni niciodată nimic despre salvare, întrucât, pentru el, aceasta nu mai constituie un subiect.

Jack nu este, însă, un personaj patologic rău. E mai degrabă o ilustrare a ceea ce poate deveni un om, altfel cu certe calități de lider, atunci când i se oferă oportunitatea unei puteri absolute, discreționare, într-o situație limită. E cel care crede că poate fi șef și care își dorește foarte mult acest lucru. E tipul războinicului care inerent va aluneca pe panta autoritarismului, cruzimii, cu atât mai mult cu cât este contrazis de existența unei alternative pacifiste, democratice, raționale, etice, aflate la putere. E o exemplificare a pervertirii personalității umane, oricând posibilă. E răul latent.

Răul absolut este întruchipat de Roger. În contextul în care toți băieții se organizează în vederea întreținerii unui foc salvator, responsabilitate pe care și-o asumă Jack și vânătorii săi, Roger e cel care, distonant intervine pentru a enunța contrariul: „M-am uitat pe mare. Nici urmă de vapor. Poate că n-o să fim niciodată salvați.” (Golding, 2017, p. 49). Fără a o spune explicit, ceea ce Roger sugerează mai ales în lumina actelor sale ulterioare, este că nu își dorește să fie salvați. Motivul său e relevat aluziv printr-un episod aparent banal, după doar douăzeci de pagini. Coborând de la corvoada întreținerii focului salvator sus pe munte, Roger distruge călcând în picioare, într-un gest de cruzime gratuită, castelele de nisip ale puștilor; apoi îl urmărește pe unul dintre puști, Henry, când acesta se îndepărtează singur de grup, îl pândește ascuns ca un prădător și începe să arunce cu pietre în direcția acestuia, fără a-l lovi, însă. Deocamdată: „Invizibile și puternice, legile necruțătoare ale vieții de mai înainte domneau și aici. În jurul copilului ghemuit se afla protecția părinților, a școlii, a poliției și a legii. Brațul lui Roger era dirijat de o civilizație distrusă, care nu știa nimic despre el.” (Golding, 2017, pp. 69-70). Roger e cel care va juca rolul porcului sălbatic vânat, într-un ritual sacrificial care, într-o noapte confuză, demonică, a furtunii dezlănțuite, a instinctelor întunecate neînfrânate, se va sfârși prin uciderea lui Simon, venit din pădure pentru a-i anunța că nu există nicio fiară pe insulă... Roger e cel care va prăvăli stânca ce îl va ucide pe Piggy, ca un răspuns neechivoc la pledoaria ardentă a acestuia pentru bunăînțelegere. Roger e cel care va asuși parul la ambele capete, înaintea vânătorii finale a lui Ralph. Roger e cel care îl torturează pe unul dintre gemeni, pentru a afla unde se ascunde Ralph. Roger e un sadic psihopat.

Există numeroase prolepse intratextuale ale uciderii celor trei copii. În cazul lui Piggy, al cărui nume

nu ne este niciodată dezvăluit, însăși porecla sa definitorie (Piggy=„Porcușor”) e o trimitere clară la porcul vânat obsesiv, ritualic, de-a lungul romanului, al cărui cap înfipt într-un par ascuțit la două capete (de Roger, p. 155) este oferit ofrandă fiarei insulei de către vânătorii sălbaticiți. Soarta finală a lui Piggy e o imagine în oglindă: „Țeasta i se sparse, iar creierii îi țâșniră, roșii. Brațele și picioarele îi zvâcniră slab, ca ale unui porc după tăiere.” (Golding, 2017, pp. 205-206). Postura lui Simon refugiat într-un luminiș cu fluturi dansând prin aerul fierbinte (p. 151) este reluată, după doar două pagini, de cea a scoafei hăituite, care își caută un ultim adăpost într-un luminiș cu fluturi dansând în aerul fierbinte (p. 153), înainte de a fi sacrificată cu sălbăticie pură. După alte trei pagini, locul fluturilor dansând este luat de muștele ghiftuindu-se din mațele scoafei ucise, care, sătule, îl descoperă pe Simon și i se strecoară în nări (p. 157), într-o sugestie anticipativă că el însuși nu va fi altceva decât tot un cadavru. După o îndelungată contemplare a capului-ofrandă și un monolog supranatural adresat de acesta lui Simon, printre ultimele cuvinte pe care Simon le aude, înainte de a leșina, se află un avertisment clar de a nu merge mai departe: „...Căci altfel, continuă Împăratul Muștelor, o să te omorâm. Pricepi? Jack, Robert, Maurice, Robert, Bill, Piggy și Ralph. O să te omorâm. Pricepi?” (Golding, 2017, p. 164). Înainte de toate acestea, pe când Ralph contempla imensitatea pustie a oceanului, Simon, apărut alături, îi încredințează o clarviziune: „Te întorci de unde-ai venit. (...) Și totuși, ai să te întorci cu bine. Cel puțin așa cred. (...) *Cred numai c-o să te întorci cu bine.*” (Golding, 2017, pp. 126-127). Despre el însuși, nu spune nimic. Simon, șamanul, a știut, întotdeauna, că el va muri. Cât despre Ralph, ultimele cuvinte adresate lui, pe ascuns, de gemenii deveniți la rândul-le membri ai tribului sunt un avertisment destul de clar, pe care însă el nu îl înțelege, sau refuză să îl înțeleagă.

„– Roger a ascuțit un par la amândouă capetele. / *Roger a ascuțit un par la amândouă capetele.* Ralph încercă să găsească un sens cuvintelor, dar nu reuși.” (Golding, 2017, p. 216). Următorul cap care avea să atârne drept ofrandă în vârful parului trebuia să fie al său.

Aproape de jumătatea istoriei romanului copiii țin o adunare, noaptea, în care dezbat problema existenței și naturii fiarei de pe insulă. Patru dintre ei emit enunțuri care exprimă chintesența ideatică a romanului. Piggy combate ferm ideea existenței fizice a unei fiare pe insulă, iar, concludiv, amintind frica, emite o ipoteză inedită în privința naturii fiarei, ce stârnește hohote de râs din partea tuturor, dar care, desigur, introduce problematica reală: „Dacă nu cumva ne speriem de oameni.” (Golding, 2017, p. 95). Un puști, numit (probabil nu întâmplător) Percival propune în șoaptă o locație surprinzătoare pentru sălașul fiarei: „fiara iese din mare” (Golding, 2017, p. 99), apoi adoarme instantaneu. Marea este, prin excelență, tărâmul de unde așteaptă, cu toții, ipotetica apariție a civilizației salvatoare. Enunțul contradictoriu al lui Percival sugerează reversul medaliei: civilizația nu aduce doar izbăvirea, ci și osânda. Simon, inițiatul, intervine și, ezitant, invocă existența, totuși, a fiarei, fiind cât se poate de explicit: „...poate că fiara suntem noi.” (Golding, 2017, p. 101). După alte patruzeci de pagini, Ralph însuși admite: „Făptura aia stă ghemuită lângă foc, de parcă n-ar vrea să ne lase să fim salvați...” (Golding, 2017, p. 142). Natura umană este cea care îi împiedică pe copii să fie salvați. După sacrificarea cu o cruzime excesivă și gratuită a scroafei, William Golding îi descrie pe doi dintre copii cu o frază care poate fi considerată un epitaf generalizator: „înconjurați de sângele uscat, păreau deodată niște ucigași” (Golding, 2017, p. 156).

2. Michel Tournier, *Vineri sau limburile Pacificului*, 1967: salvarea abandonată treptat, regăsirea sinelui autentic

Spre diferență de romanul scriitorului britanic, în romanul celui francez obsesia salvării nu mai este o prezență constantă a preocupărilor personajului și, ca o consecință, nici nu mai intervine sălbăticierea în sensul întâlnit anterior. Al doilea roman analizat, formal cel mai fidel istoriei instituite de Daniel Defoe, poate fi privit însă ca o replică contestatară și revoluționară: naufragiul europeanului pe o insulă pustie nu este un blestem, ci o șansă de a se reinventa, de a-și afla salvarea prin sine însuși, dobândind o supraviețuire mai naturală și, poate, mai autentică.

Aparent Robinson depune eforturi susținute pentru ca, pe de o parte, să afle o cale de salvare de pe insulă, iar, pe de altă parte, să instaureze în insulă o organizare tipică civilizației al cărei exponent exemplificator se consideră a fi. În acest sens trebuie menționată construirea, cu deosebită trudă, în absența unor unelte necesare (șuruburi, cuie, burghiu etc.), folosindu-se de resursele naturale ale insulei (pastă de ilice în loc de lac sau catran pentru grund), a unei impresionante corăbii în miniatură, denumită, desigur, *Evadarea*, îndeletnicire care, în sine, evocă și repetă experiența primilor constructori de nave ai preistoriei pierdute. Uită un detaliu esențial, amplasarea șantierului, iar la final constată, fatal, că nu are cum urni monumentală ambarcațiune de la distanța și înălțimea considerabile față de nivelul mării la care avusese proasta inspirație să o amplaseze (o sută douăzeci de yarzi lungime, o sută de picioare înălțime) (Tournier, 2013, p. 34). Robinson aparține insulei.

Cum evadarea este imposibilă, Robinson, perseverent, se străduiește să reproducă pe insulă o aglomerare incongruentă și inadecvată de mărturii ale

civilizației, altfel de neatins. În fața peșterii edifică o casă cu pereți masivi, construită după toate regulile stabilității arhitectonice, pe care, însă, nu o va folosi niciodată pentru a locui. „Inutilitatea practică a acestei vile” (Tournier, 2013, p. 58), redusă la o singură funcționalitate, aceea semnificativă de „muzeu al umanului” în care sunt expuse toate cuceririle civilizației salvate de la bordul Virginiei, e doar începutul unei configurații citadine, statale, care va include un Conservator de Măsuri și Greutăți, o Constituție și un Cod Penal, un Palat de Justiție, un Templu, toate atent fortificate de un impenetrabil zid crenelat, apărat de muschete, pistoale, praf de pușcă, vigilență perpetuă și automatisme socio-administrative rituale profund ridicole, frizând mania. Vineri le va pune pe toate la pământ când aruncă în aer, involuntar, peștera: „Reședința ardea ca o torță. Zidul crenelat al fortăreței se prăbușise-n șanțul de apărare. Casieria, Capela, și Catargul-calendar, fiind mai ușoare, fuseseră azvârlite claie peste grămadă. Robinson și Vineri contemplant acest spectacol dezolant” (Tournier, 2013, pp. 162-163).

În fapt Robinson nu își mai dorea să revină la civilizație, să fie salvat de aceasta, după cum o și mărturisise intuitiv cu unsprezece pagini anterior, în contextul în care Vineri se încăpățânează să salveze de la moarte, prin metode „primitive”, un pui de vultur izgonit din cuib de mama sa. Caricaturala descriere a urâteniei și a neputinței acestuia, cu un cioc înfometat întins în căutarea hranei, nu e decât o inteligentă referință de subtext, întrucât puiul neajutorat care va fi salvat de Vineri, e, în fond, Robinson. Reflexia interogativ-retorică din final este revelatoare:

Pentru prima oară se-ntrebă dacă pretențiile lui de delicatețe, dezgusturile, îngreșările lui, toată această nervozitate de om alb nu erau o ultimă și

prețioasă rămășiță de civilizație sau, dimpotrivă, un balast mort, pe care-ar fi trebuit să se decidă să-l azvârle-ntr-o zi, ca să pășească-ntr-o viață nouă. (Tournier, 2013, p. 151).

Robinson va păși cu prisosință într-o viață nouă, datorită lui Vineri, astfel încât, când lângă insulă acostează, într-un târziu, un tip de vas necunoscut, alb, zvelt, Robinson nu e nici pe departe entuziasmat, ba dimpotrivă, simte apăsător că viața i se sfârșește:

Robinson măsură deodată povara extraordinară a celor câteva clipe câte mai rămâneau până când omul de la prova să agațe cangea de stânci. Ca un muribund înainte de a-și da sufletul, cuprindea cu-o privire panoramică toată viața lui în insulă, (...), această vastă plajă de timp, neatinsă de nicio măsură, în care, într-o fericire pașnică, se-implinise metamorfoza lui solară. (Tournier, 2013, p. 203).

Într-o anumită grilă de lectură putem interpreta că, în acest moment, Robinson, de altfel, a murit. Conversația cu căpitanul corăbiei se leagă greu, mai degrabă e o înșiruire de tăcere semnificativă a lui Robinson și de monolog nestânjenit al căpitanului. La întrebarea inițială, „În câte suntem astăzi?” (Tournier, 2013, p. 214), răspunsul exact, miercuri, 19 decembrie 1787, fixează, speculativ, data morții sale.⁴ Apoi, Robinson mai are o singură intervenție vocală, imediat ulterioară, în care transmite circumstanțele naufragiului său, care ar putea fi, în fapt,

⁴ *Nota bene*, data nașterii, precizată „întâmplător” în paginile romanului, în primul articol al Constituției insulei, e 19 decembrie 1737 (Tournier, 2013: 63), iar în prezent Robinson meditează interior „dacă n-ar fi naufragiat pe recifele Speranței, ar fi aproape cincuașezăci” (Tournier, 2013: 214); conform datelor, el este cincuașezăci, iar faptul că nu își asumă, împotriva evidenței și logicii, vârsta, poate fi socotit un alt argument potrivit căruia protagonistul e mort.

ultimele sale cuvinte înaintea morții. Transportat cu șalupa de la țarm (luntrea lui Caron), situația se va repeta la bordul vasului, în timpul cinei în prezența ofițerilor, care poate fi citită ca un priveghi, Robinson, deși formal invitatul de onoare, e, în fapt, cvasi-absent.

În aceeași notă trebuie menționat că singurul care interacționează explicit cu membrii echipajului e Vineri, acesta arătându-le localizarea izvorului cu apă dulce, pe Vineri găsimu-l deja la bord Robinson când vine să cineze, Vineri fiind singurul care și dispăre la orizont la bordul corăbiei *Whitebird*, corabie al cărei nume, „Pasăre albă”, e un simbol al sufletului protagonistului înălțat la ceruri. Faptul că Vineri, care i-a fost inseparabil alături lui Robinson, salvându-l, acceptă acum să părăsească insula, și implicit pe Robinson, e un argument suplimentar pentru interpretarea conform căreia protagonistul este deja mort. Nu este exclus ca cel care să îl fi întâmpinat de la bun început pe căpitanul corăbiei, denumit Hunter („Vânător”), să fi fost, în fapt, tocmai Vineri, care a transmis informațiile minimale referitoare la decedat, a asigurat priveghiul și înmormântarea acestuia, apoi a plecat, în locul său.

Orișicum, naufragiatul Robinson ia hotărârea de a rămâne pe insulă (p. 214), refuzând salvarea prin revenirea la civilizație, intuind că aceasta nu ar (mai) fi posibilă.

3. J.M. Coetzee, *Foe*, 1986: salvarea principial refuzată, neînțelegerea existenței

Dacă în precedentele două romane analizate salvarea constituia un reper de referință pentru europeanul naufragiat, cu consecințe diferite însă asupra procesului de alterizare, în schimb în romanul scriitorului sud-african salvarea dispăre complet din preocupările și definirea personajului. Și aceasta întrucât Coetzee configurează o complet altă direcție de interpretare a

mitului naufragiului. Europeanul este un proscris nu ca urmare a unui accident nuclear fatal sau a unui cataclism natural, ci ca urmare a unor fapte reprobabile ale civilizației umane în raport cu semenii. Imposibilitatea de a-și asuma culpa sclaviei îl menține pe european într-un naufragiu interior sempitern.

Robinson Cruso nu lasă loc unor subtilități interpretative sau măcar vreunei evoluții diegetice în raport cu prezumția civilizației salvatoare: o refuză explicit din primele pagini ale prezenței lui Susan Barton pe insulă. În prima seară a naufragiului său, protagonistul îl și chestionează pe Robinson cu privire la motivele care l-au oprit să încerce măcar să se salveze de pe insulă, construind o barcă. „Și unde să fug? “ e răspunsul lui interogativ-retoric, dezarmant, „ca și când nu era cu puțință nici un răspuns. “ (Coetzee, 2016, p. 14). Cele două opțiuni oferite de Susan ca posibilități de salvare sunt respinse nonșalant de Robinson: Brazilia e prea departe și mișună de canibali; „Cât despre corăbii, le puteam vedea și stând acasă, și încă mai bine.” (Coetzee, 2016, p. 14). Acasă pentru el este pe insulă, restul universului pare a fi reprezentat doar de o îndepărtată junglă sălbatică și potențial fatală, iar Anglia nu e nici măcar menționată de Cruso (ulterior, când Susan îi va vorbi însuflețit despre țara natală, Cruso o ignoră, e complet dezinteresat, surd (vezi Coetzee, 2016, p. 39). Această atitudine nu va avea cum să îi fie în vreun fel schimbată de Susan sau de orice altceva, singura eventuală curiozitate care ar mai putea fi lămurită în roman (dar nu este) constă în momentul care va fi determinat înstrăinarea, distanțarea lui Robinson, circumstanțele retragerii sale principale din lume.

„Nepăsarea față de salvare” a lui Robinson revine de câteva ori în prima parte a romanului. Robinson nu a salvat nimic de pe epava corăbiei care l-a adus pe insulă, iar când Susan propune ca Vineri să se scufunde pentru a

recupera un ferăstrău sau un topor (cuceriri elementare ale civilizației), se lovește de refuzul ferm al lui Robinson. „Avem un acoperiș deasupra capului, făcut fără ferăstrău și topor. Dormim, mâncăm, trăim. N-avem nevoie de unelte.” (Coetzee, 2016, p. 37). Refuzul civilizației (în accepțiunea eurocentrică a termenului) de către Robinson este extrem, nici măcar nu folosește vreun fel de lumină după lăsarea întunericului, nu deține nicio lampă sau lumânare: „– Ce e mai ușor: să înveți să vezi în întuneric, sau să omori o balenă și s-o pui la topit, doar pentru a face o lumânare?” (Coetzee, 2016, p. 30). Logica lui Cruso o înfurie pe Susan, dar nu e lipsit de semnificație faptul că, după patruzeci de pagini, în partea a doua a romanului, îi regăsim pe Susan și pe Vineri în Londra, mutați clandestin în casa părăsită a lui Daniel Foe, unde protagonista are o îndeletnicire asiduă: scrie cu tocul lui Foe, pe hârtia lui Foe, iar foile scrise umplu cufărul lui Foe. Dincolo de ideea recurentă că nici Robinson Cruso, nici Daniel Foe nu sunt autorii istoriei naufragiului pe insulă, ci, aparent, Susan Barton e cea care *încearcă* să scrie o poveste, trebuie reținute circumstanțele în care protagonista consemnează această istorie: „Ce-mi lipsește este lumina. N-a rămas nicio lumânare în casă. Dar poate că asta-i o binecuvântare. Cum trebuie să stăm cu perdelele trase, ne vom obișnui să trăim în obscuritate în timpul zilei, în beznă în timpul nopții.” (Coetzee, 2016, p. 71)⁵. Revenită în sânul civilizației salvatoare, Susan (și Vineri) nu își află nicicum locul, rostul și sensul, pare a se retrage în datele familiare naufragiului de pe insulă, evocând ca un ecou până și cuvintele lui Robinson. Scrisul pe întuneric este în sine o metaforă pentru imposibilitatea lui Susan de a

⁵ Ceea ce pare să primeze aici nu e atât paternitatea textului per se, cât mai degrabă încercarea de rescriere dintr-o perspectivă postcolonială.

consemna o *istorie fidelă* a naufragiului, pe care, în fapt, nu îl cunoaște.

Susan înțelege că salvarea lui Robinson e o luptă pierdută încă din start:

Uite-așa mi-am dat eu seama, încă de la început, că-mi băteam de pomană gura îmboldindu-l să se salveze. (...) dorința de a scăpa se topise din el – după cum am aflat mai târziu. În sufletul lui, era hotărât să rămână până la capătul zilelor lui rege în minusculul său regat. (Coetzee, 2016, p. 15)

Interesantă și semnificativă este însă poziționarea lui Susan față de o eventuală salvare a lui Robinson, după ce viețuise o vreme (nedefinită) alături de acesta: „Sub nicio formă Cruso nu trebuie salvat, mi-am zis eu; căci lumea așteaptă povești de la aventurierii ei, povești mai bune decât răbojuri ținând socoteala pietrelor mutate timp de cincisprezece ani și de unde până unde; Cruso salvat va fi o profundă dezamăgire pentru lume; ideea de Cruso pe insula lui este ceva mai bun decât adevăratul Cruso tutut și ursuz într-o Anglie străină.” (Coetzee, 2016, p. 39). Deziderat care îi va fi formal îndeplinit, Robinson murind la bordul corăbiei salvatoare în drum spre Anglia. Pentru el, probabil este preferabil să moară, e o izbăvire. În partea a doua a romanului, amintindu-și, Susan repetă, cu amar, constatarea inițială: „A fost prea puțină dorință în Cruso și Vineri: prea puțină dorință să scape, prea puțină dorință să aibă o viață nouă.” (Coetzee, 2016, p. 96). Cu toate acestea, doar lui Robinson îi este sortit *să nu fie salvat*.

Ca o reacție la încercările patetice ale lui Susan de a-l interoga cu privire la motivele care l-au determinat *să nu consemneze nimic în scris* despre experiența sa (de cincisprezece ani) pe insulă, astfel încât detaliile să nu se piardă din amintire, pentru ca adevărul să fie aflat de

restul omenirii, în cazul deopotrivă al unei salvări sau al pieirii tuturor, Robinson răspunde placid, sec, expeditiv: „– Nimic nu s-a uitat. (...) Nimic din ce-am uitat nu merită aducere aminte.” (Coetzee, 2016, p. 19). Desigur Susan nu e de acord, dar pledoaria ei (pentru *scriitură* ca act de salvare, în fond) nu își află în Robinson preopinental necesar, nu Cruso e receptorul căruia ar fi trebuit să i se adreseze. Iar datorită faptului că cel care o va însoți pe Susan înapoi în Anglia, pe care Susan va încerca să îl învețe să citească și să scrie pentru a-și putea exprima și desluși enigma este Vineri, credem că, în cele din urmă, efortul și dorința protagonistei vor fi răsplătite: consemnarea amintirilor va avea loc, dar nu de către Robinson Cruso.

La finalul lecturii primei părți a romanului nu știm cum a naufragiat Robinson, cum a naufragiat Vineri, de când sunt cei doi împreună pe insulă, care e istoria naufragațiilor pe insulă, ce anume îl determină pe Robinson să refuze cu lehamite salvarea, revenirea la civilizație. Nu știm, în fond, nimic. Cu toate acestea, la o lectură atentă, rămâne impresia nedefinită că, sub stratul impenetrabil de detașare rece, pe Robinson Cruso îl apasă ceva inexprimabil, o durere reprimată, căreia îi este parcă teamă să îi dea expresie, *pe care preferă, ar vrea să o uite, dar nu poate* (frecvențele sale accese de febră în care aiurează pot fi interpretate ca răbufniri ale acestei maladii lăuntrice). Robinson se închide în sine parcă pentru a se proteja, caracterul său flegmatic e o armă împotriva unei dureri căreia el însuși nu îi poate afla o salvare. Am remarcat că Robinson este în fapt absent din toate datele esențiale ale traiului naufragațiilor pe insulă: apă, foc, mâncare, salvare, niciuna nu îl are ca protagonist pe Cruso. Cu toate acestea, Robinson este protagonistul unei îndeletniciri pe insulă, amintită de Susan ca fiind complet lipsită de interes pentru virtualul cititor al consemnării

adevărutei istorii a naufragiului: pietrele mutate de unde până unde, neobosit, vreme de cincisprezece ani. În opinia noastră, aici se află cheia unei posibile revelații. Robinson e obsedat de construirea unor terase pe insulă, pentru care depune un efort supraomenesc, neobosit, continuu, fără nicio aparentă utilitate sau finalitate, fără să fie descurajat, dimpotrivă, fiind chiar împlinit, socotind-o menirea sa existențială. Robinson, cărând sute de mii de pietre pentru terasarea coastei de răsărit a insulei repetă mitul lui Sisif, ispășind o culpă originară. Iar refuzul său de a fi salvat de civilizație, de a consemna orice despre naufragiul său, de a încerca să recupereze bunuri de la bordul corăbiei scufundate, de a lămuri enigma muțeniei lui Vineri, de a-l învăța pe Vineri sensul cuvintelor elementare ale limbii engleze pentru a se face înțeles, ne oferă suficiente chei de interpretare a culpei care îl macină lăuntric.

Pornind de la un episod incongruent cu restul traiului anodin din insulă, vom propune, sub rezerva simplei supoziții, o *posibilă* decodificare a enigmei. Într-o zi Susan îl urmărește pe Vineri (de pe *Faleză*) cum se avântă în valuri (de pe *terasă*), călare pe un buștean, în largul insulei, într-un loc cu apă adâncă, depunând destul efort, doar pentru a împrăștia fulgi albi deasupra apei, petale albe și muguri de la murii înfloriți ai insulei. Susan nu înțelege exact sensul preocupării lui Vineri, presupune că e o ofrandă adusă zeului valurilor sau vreun ritual superstițios. Din acel moment însă pentru Susan (și pentru receptorul istoriei) Vineri e perceput într-o altă lumină: „primul semn că sub acel exterior posac și neplăcut vibra un spirit sau un suflet – spune-i cum vrei.” (Coetzee, 2016, p. 36). Considerăm că intuiția lui Susan este corectă când, în momentul imediat următor, îl întreabă pe Robinson „– Unde este scufundată corabia cu care ați sosit tu și Vineri?” (Coetzee, 2016, p. 36). Robinson oferă un nume al unei părți necunoscute a insulei și apoi refuză vehement

ideea de a-l trimite pe Vineri pentru cerceta epava: „ce a supraviețuit sării și viermilor mării nu mai merită să fie salvat” (Coetzee, 2016, p. 36).

Emitem o ipoteză cu referire la istoria internă (nespusă) a romanului, ca suport pentru interpretare: în acel loc (în largul teraselor construite ulterior de Robinson) se scufundase într-adevăr corabia, corabie în care, înțelegem, fuseseră și cei dragi lui Vineri, familia sa, semenii săi, la mormântul cărora Vineri se reculege în tăcere, cu o delicatețe a sufletului în deplină opoziție cu restul traiului pe insulă, deopotrivă al său și al lui Robinson. Foarte probabil fusese o corabie cu sclavi de culoare, iar Vineri și Robinson, singurii supraviețuitori ai tragediei (nu este exclus ca Vineri să îl fi și salvat pe Robinson), sclavul negru și exploatatorul alb, să supraviețuiască împotriva voinței lor, *să considere că nu mai merită să fie salvați*, striviți fiecare de un alt fel de durere, dintre care a lui Cruso să fie mai greu de asimilat, fiind dublată de o culpă originară și de o imposibilitate de exprimare a remușcării și a gratitudinii. În acest sens, cuvintele adresate „pe un ton foarte grav” de Robinson lui Susan ca o concluzie a explicării mobilului mutării pietrelor pe insulă (în fond, Cruso construiește un amplu cimitir) se cer a fi interpretate ca expresia supremă a unei autoamăgiri, a unei resemnări, sau a unei reconcilierii: „Te rog să îți minte că nu orice om care poartă semnul naufragiului se și simte așa în sufletul său.” (Coetzee, 2016, p. 38). Și, în acest mod, revenim la consemnarea inițială, din 1712, a istoriei *adevăraturii naufragiu*, al lui Alexander Selkirk: „*Se poate vedea că singurătatea și retragerea din lume nu este o stare de viață atât de insuportabilă pe cât și-o imaginează majoritatea oamenilor, mai ales când oamenii sunt chemați în mod just sau aruncați în ea în mod inevitabil, așa cum a fost acest om.*” (Rogers, 1712, p. 130, [tr. n., L.V.B.]). Europeanul naufragiat în mod just/inevitabil (a

cerut să fie debarcat singur pe o insulă exotică și nelocuită) a cărui *istorie reală* a fost consemnată în 1712 se regăsește într-o postură similară cu cea europeanului naufragiat în mod just/inevitabil în contemporaneitate a cărui *istorie metafictională* a refuzului salvării fost consemnată în 1986: supraviețuiesc pe insulă (și) fără a fi salvați, iar salvarea de către semenii nu presupune decât moarte (a lui Alexander Selkirk, la bordul unei corăbii, navigând mereu centrifug Europei, a lui Robinson Cruso, la bordul corăbiei care l-ar fi redat centripet Europei).

Concluzii

În romanul lui William Golding salvarea este o *absență pronunțată* și prin apelul tot mai solitar la perspectivele acesteia realizează simbolic un regres intradiegetic și intratextual, în acord discret cu denaturarea, deteriorarea relațiilor umane înspre *înstrăinare*, sălbăticire, tema majoră a romanului. În romanul lui Michel Tournier salvarea este *abandonată treptat*, cu o semnificație care oglindește la rândul ei tema de subtext a romanului, metamorfozarea către un nou mod de (supra)viațuire, o nouă existență. Întoarcerea la primordialitate are aici valențele *regăsirii* sinelui autentic. În romanul lui J. M. Coetzee salvarea este principial *refuzată*, iar semnificația se regăsește în congruență cu ideea centrală a romanului, aceea a imposibilității aflării autenticității poveștii și, astfel, de permanentizare a *neînțelegerii* existenței. Prin analiza comparativă a semnificației pe care salvarea o are în cazul a trei romane ale secolului XX am evidențiat cum naufragiul reprezentanților civilizației europene pe o insulă exotică, pustie și nelocuită, conduce către o soluție similară, a imposibilității salvării în datele aceleiași civilizații. Diferența de viziune față de trăsătura de happy end a mitului robinsonad instituit de Daniel Defoe se impune de

la sine și probează o criză acută a conștiinței omului modern, dar și o conștientizare estetică a faptului că, la câteva sute de ani distanță de instituirea mitului modern, civilizația europeană nu se mai poate hrăni cu propriile iluzii.

Referințe:

Albérès, R.M. (1968). *Istoria romanului modern* [History of the modern novel]. București: Editura pentru Literatură Universală.

Bachelard, G. (1997). *Aerul și visele* [Air and dreams]. București: Editura Univers.

Bachelard, G. (1999). *Apa și visele. Eseu despre imaginația materiei* [Water and dreams. An essay on the imagination of matter]. Traducere de Irina Mavrodin, București: Editura Univers.

Bachelard, G. (1942). *L'Eau et les Rêves* [Water and dreams]. Paris: Corti.

Bachelard, G. (1999). *Pământul și reveriile odihnei* [Earth and the Reveries of Repose]. București: Editura Univers.

Bachelard, G. (1998). *Pământul și reveriile voinței* [Earth and the reveries of will]. București: Editura Univers.

Battaglia, S. (1976). *Mitografia personajului* [The mythography of the literary character]. București: Editura Univers.

Călinescu, M. (1995). *Cinci fețe ale modernității* [Five faces of modernity]. București: Editura Univers.

Chevalier, J.; Gheerbrant, Al. (2009). *Dicționar de simboluri* [A dictionary of symbols]. Iași: Polirom.

Chiorean, M. (2021). Race at the Centre. *Transilvania*. 2/2021, pp. 11-21, disponibil la adresa <https://revistatransilvania.ro/race-at-the-centre-the-ramifications-of-w-e-b-du-boiss-sociology-in-contemporary-literary-studies/>, accesat în 12 noiembrie 2023.

Coetzee, J.M. (2016). *Foe*. Traducere din engleză de Irina Horea. București: Humanitas fiction.

Defoe, D. (2008). *Robinson Crusoe*. Translation by Magdalena Kis, Constanța: Steaua Nordului.

Golding, W. (2017). *Împăratul muștelor* [Lord of the flies]. București: Humanitas fiction.

Grigore, R. (2016). „Vineri, Foe & Defoe”. Aventura literaturii [Friday, Foe & Defoe. The adventure of literature]. *Observator cultural*, Nr. 829, 01.07.2016, disponibil pe <https://www.observatorcultural.ro/articol/vineri-foe-defoe-aventura-literaturii/>, accesat în 02.11.2022,

Huizinga, J. (2012). *Homo ludens*. București: Humanitas.

Kundera, M. (2008). *Arta romanului* [Art of the novel]. București: Humanitas.

Pavel, T. (2008). *Gândirea romanului* [The thought of the novel]. București: Humanitas.

Pleșu, A. (2013). *Minima moralia*. București: Humanitas.

Rogers, W. (1712). *A Cruising Voyage Around the World*. London: A. Bell/ B/ Lintot. https://www.gutenberg.org/files/55538/55538-h/55538-h.htm#page_096

Spivak, G.C. (1988). ‘Can the Subaltern Speak?’ in Cary Nelson and Lawrence Grossberg (eds). *Marxism and the Interpretation of Culture*. London: Macmillan.

Tournier, M. (2013). *Vineri sau limburile Pacificului* [Friday, or, the of the other island]. Traducere din limba franceză de Ileana Vulpescu. București: Editura Rao.

~~~~~
Lucian Vasile BĂGIU is a lecturer in Romanian language and literature at *1 Decembrie 1918* University of Alba Iulia, Romania and has been the journal manager of the *Swedish Journal of Romanian Studies*, Centre for Languages and Literature, Lund University, since October 2016. He received a Ph.D. in Philology (Romanian literature) *magna cum laude* in 2006 from *Babes-Bolyai* University, Cluj-Napoca. He became a member of the Romanian Writers' Union in the same year. He has also occupied the position of lecturer of Romanian language at the Norwegian University of Science and Technology in Trondheim (2008-2011), Charles University in Prague (2012-2013), Lund University (2014-2017), and of tenured Senior Lecturer in Romanian Studies at Lund University (2020-2022). He is the author of several books on literary criticism, fiction, and language.